

Noodikogu: Kuula ja tee järele

Mis on noodikogu?

Noodikogu on veebipõhine pärimusliku instrumentaalmuusika kogu, mis põhineb Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) heliülesvõtetel alates 1913. aastast kuni tänapäevani.

Kellele see on mõeldud?

- **Pilliõpetajatele** – kasulik õppematerjal õppetöös
- **Harrastusmuusikutele** – repertuaari laiendamiseks ja täiustamiseks
- **Kõigile pärimusmuusikahuvilistele** – võimalus avastada ja õppida autentseid pillilugusid

Noodikogu on valminud koostöös **Eesti Pärimusmuusika Keskuse** ja **Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiviga**, et tuua väärtuslik pärimusmuusika igale huvilisele kättesaadavaks.

Mida noodikogu sisaldab?

- **Autentseid pärimusviise ja tänapäevaseid seadeid ning töötlusi** – arhiivisalvestusi ajaloolistest allikatest ja kaasaegsetest kogumitest. Lugusid saab otsida **Lood** menüüst või erinevate kategooriate kaudu: **Piirkonnad, Pillimehed, Pillid ja 21. sajand**.
- **Kaks erinevat noodivarianti igast pilliloost:**
 - **Lihtsustatud versioon (teemanoot)** – põhiline meloodiajoonis.
 - **Detailsem variant (põhjalik noodistus)** – sisaldab muusikalisi nüansse, nagu kaunistused ja rütmilised erinevused, poogendused viulilugudes, lisahääled lõõtsa- ja kandlelugudes jpm.
- **Hariduslikku lisamaterjali, mis toetab õppimist ja inspireerib muusikuid:**
 - **Õppevideod** – õpi lugusid kuulmise järgi ja saa pillispetsiifilisi näpunäiteid.
 - **Saatepartiid** – mängi lugusid koos kitarriga või teiste saateinstrumentidega.

Kas otsid uut repertuaari või soovid süveneda pärimusmuusika maailma? **Sirvi, mängi ja avasta noodikogust midagi uut!**

Veebilehe ülesehitus ja menüüvalikud

Pärimusmuusika noodikogu veebileht on üles ehitatud kasutajasõbralikult, võimaldades kiiret ligipääsu kogu materjalile läbi peamenüü ja rippmenüüde. Noodikogu põhiosa moodustab **Lood**, kuid materjalide sirvimiseks on loodud ka mitmeid spetsiifilisi kategooriaid ja filtrivalikuid.

Menüüvalikud

- **Lood** – noodikogu peavaade, kus kogu repertuaar on mitmel lehel järjestatud. Iga loo juures on noodiriba loo algustaktidega, et meenutada loo meloodiat.
- **Piirkonnad** – jaotus ajalooliste kihelkondade järgi, võimaldades avastada eri piirkondade pillilugusid.
- **Pillimehed** – esitajapõhine menüü, kus saab tutvuda arhiivisalvestustel jäädvustatud pillimeeste ja nende lugudega.
- **Pillid** – lood on järjestatud arhiivisalvestusel kõlavate pillide järgi, mis lihtsustab pillimängijatel oma instrumendile sobiva repertuaari leidmist.
- **21. sajand** – kaasaegsete tõlgenduste ja eeskujude kogu, mis tutvustab, kuidas pärimusmuusikat tänapäeval taasesitada.
- **Õppevideod** – visuaalsed õppematerjalid, mille abil saab lugusid kuulmise järgi õppida ning pillispetsiifilisi näpunäiteid omandada.
- **Saatepartiid** – võimalus mängida lugusid koos kitarriga, akordioni või teiste saateinstrumentidega, mis toetab ansamblimängu ja iseseisvat harjutamist.

Lugude leheküljed ja noodimaterjalid

Igal pillilool on oma eraldi lehekülg, mis sisaldab kahte või kolme põhikomponenti: **noodid**, **audiofailid** ja **videofailid**.

- **Noodid** on üles laetud **PDF-formaadis** ning põhinevad arhiivisalvestustel kuulnud lugudel.
- Igast loost on kaks noodistust:
 - **Esimene vaade** – lihtsustatud meloodiajoonis, mis avaneb kohe loo lehel.
 - **Põhjalikum noodistus** – avaneb, kui klõpsata lingile "**Laadi alla põhjalik noodistus**". See sisaldab arhiivilindilt kuulnud kaunistusi, rütmilisi erinevusi, poogendusi viiulilugudes, lisahääli lõõtsa- ja kandlelugudes jne.

Selline ülesehitus võimaldab nii algajatel kui ka edasijõudnutel leida endale sobiva raskusastmega noodid ning õppida lugusid kuulmise või nooditeksti järgi.

Põhjaliku noodistuse põhimõtted ja pillispetsiifilised eripärad

Järgnevalt toome välja üldised noodistamise põhimõtted ja märgid, mis kehtivad kõikidele pillidele, ning seejärel selgitame pillispetsiifilisi noodistamise erisusi, mis kajastavad iga instrumendi mängutehnilisi eripärasid. Kuna noodikirja kasutamine pärimusmuusikas on pigem vahend, mitte eesmärk omaette, tuleb arvestada, et noodistused on sageli ligikaudsed juhised ega suuda alati edasi anda kogu mängustiili ja dünaamikat. Noodikogust lugude õppimisel on kindlasti soovituslik kuulata arhiivisalvestust või ka 21. sajandi esitust.

Üldised noodistamise põhimõtted ja märgid

Transponeerimine

Arhiivisalvestuste põhjal tehtud noodistused on transponeeritud kõrgusele, mis on tänapäeva pillimängijatele loetavam ja praktilisem, enamasti G- või D-duuri. See muudab lugude õppimise ja mängimise hõlpsamaks, eriti ansamblimängus või erinevate pillide koosmängul.

Originaalkõrgus võib salvestustel varieeruda, kuna ajaloolistel pillidel ei olnud alati standardset häälestust. Loo algse kõrguse saab iga mängija määrata, kuulates juurde kuuluvaid arhiivisalvestusi, mis on noodikogus audiofailidena kättesaadavad.

Lisamärgid

Noodistustes on kasutatud täiendavaid märke, mis aitavad edasi anda pärimusmuusikale omaseid rütmilisi ja meloodilisi nüansse, mida tavaline noodikiri ei pruugi täpselt kajastada. Alljärgnevalt on selgitatud, mida need märgid tähistavad ja kuidas neid noodikogus tõlgendada.

- ◡ - väike rütmiline pikendus
- ◤ - väike rütmiline lühendus
- ↑ - vähem kui pooletoonine kõrgendus
- ↓ - vähem kui pooletoonine madaldus
- ; > - viitavad mängija poolt rõhutatud löökidele või toonidele. Need võivad tähendada strihhirõhku (viulil) või muud aktsenti, mis mõjutab fraasi karakterit ja rütmilist impulssi.
- ↓ - tähistab rütmiliselt olulist, kuid ebamäärase täpse kõrgusega nooti.
- ↘; ↙ - sujuv eel- või järellibistus ühelt helilt teisele.
- ↘; ↙ - pikem libistus ühelt helilt teisele, eelmisega võrreldes suurema ulatusega ja kostavad selgemalt.
- [] - nurksulgudes muusika lõik - tähistab puuduvat fraasi või muusikalist lõiku, mis on salvestuse kvaliteedi tõttu jäänud ebaselgeks või läinud kaduma.

Loo struktuur

Noodikogus on lood üles ehitatud osadeks (A, B jne), kus tähed tähistavad muusikalisi osi ning numbrid tähe juures viitavad läbimängudele. Lihtsustatud noodistustes on märgitud ainult üks läbimäng, kus osad on tähistatud kujul **A, B jne**. See aitab kiirelt omandada loo põhimeloodia.

Põhjalikumates noodistustes on osad nummerdatud vastavalt läbimängude arvule, näiteks **A1, A2 jne**, et kajastada variatsioone ja muutusi, mis loo kordamisel esinevad.

See struktuur on noodistaja poolt koostatud, lähtudes arhiivisalvestustel kuuldust, kuid kuna pärimusmuusika on suuline traditsioon, ei pruugi see täpselt kajastada, kuidas ajalooline pillimees ise loo ülesehitust tajus või kujundas.

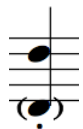
Pillipetsiifilised noodistamise erisused

Viul

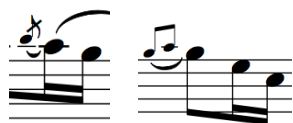
Noodistuses on arvesse võetud **poogendusi, kaunistusi ja rütmilisi erisusi**, mis annavad edasi mängutehnika eripärasid.

(poognaga mängides) katkestatud noot. Võib olla *staccato*, *martellé*, *spiccato*, aktsent. Võib mängida poogna samal suunal ka mitu nooti.

(poognaga mängides) mittekonkreetne kaashääli. Ebaselgelt välja mängitud või juhuslik poognapuudutus.

meloodiaheli või kaunistus, mis kõlab enne põhilööki.

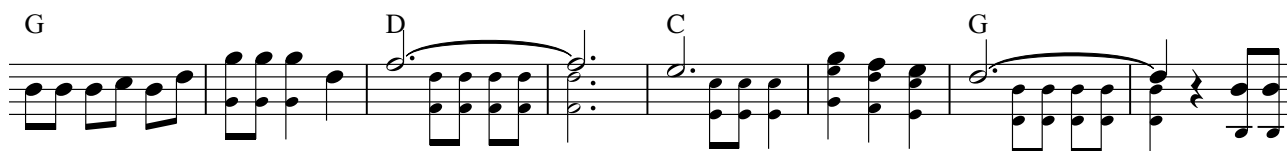
kaasrõhk, (poognaga mängides) poognarõhk.
(poognaga mängides) EI TEKI poogna liikumist katkestades, vaid legaato teisel osal poognakäe raskusega lisarõhu andmisel.

mittekvaliteetne heli.

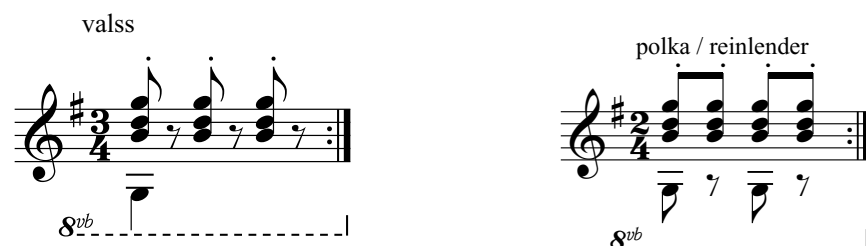
Lõõts

- Lisaks põhimeloodiale on esitatud ka **saatenoodid**, mida pillimees parema käega koos meloodianootidega mängis. **Saatefaktuur** on trükitud väiksemas kirjas ning seda on soovituslik mängida kõigil **mitmehäälsust võimaldavatel pillidel**. Ühehäälsel pillidel saab mängida ainult **põhimeloodiat**, kuid sel juhul võiks meloodiat **saatefaktuuri järgi rütmistada**.

- Lisaks parema käega mängitud **viisile ja saatefaktuurile** kuulub lõõtspillimängu juurde vasaku käega mängitav **bassi- ja akordilöögist koosnev saatefaktuur**. Kuna see faktuur on lugude ja mängijate lõikes enamasti sama, siis **ei ole siinsetes nootides vasaku käe partiid eraldi noodistatud**. Noodinäites toodud bassinoodi ja akordi harmooniline ülesehitus on **tinglik** ning oleneb iga pilli eripärast. **Teppo-tüüpi lõõtspilli mängustiilile on iseloomulik igale löögile langev lühike (staccato) akord**. Seda võiks võimalusel ka teistel pillidel jäljendada.

Näide vasaku käe saatefaktuurist:

- Saateharmoonia vahetumist tähistavad akordimärgid**. Tihti ei lange akordimärkide asetus taktijoontega kokku. See tuleneb **lõõtspilli ehitusest ja mängupõhimõttest**, mis kujunes eriti omaseks **vanemale mängustiilile**. Seega peaksid lõõtspillimängijad **lõõtsa suuna muutmisel lähtuma akordimärkidest**.

Näide 1

Näide 2

Torupill

Eraldushelid

Torupilli õhuvool on pidev, seda ei saa hetkekski katkestada. Et mängida kahte samal kõrgusel asetsevat nooti, peab pideva õhuvoolu tõttu neid noote eraldama – nende vahele peab mängima mingi muu noodi. **Mis noot täpselt eraldusheliks on, sõltub loost**, kuid enamjaolt on need meloodiaheli ülemised või alumised naaberhelid. **Eraldushelid, mida paremal märgistavad lipukestega noodid, ei ole lihtsustatud nootidesse märgitud.**

Vahehelid

Torupillimängus esinev täiendav toon, mis tekib meloodianootide vahele, mõjutades **fraasitunnetust ja üldist kõlapilti**. See ei ole osa meloodia põhistruktuurist, vaid kujuneb välja pillimängu **tehnilistest ja akustilistest eripäradest**.

Vaheheli tekkimist võivad põhjustada mitmed tegurid:

- **Poolkaetud mängutehnika** – sõrmed ei kata heliavasid täielikult, tekitades lühiajalise vaheheli, mis ei kuulu meloodia põhinoodistikku.
 - Poolkaetud mängutehnika tähendab, et teatud nootide mängimisel hoiab pillimees arvatavasti mõned alumised sõrmed all, isegi kui need ei ole otseselt vajaliku heli tekitamiseks vajalikud.
 - Näiteks **A-noodist B-nooti liikudes** võib mängija vahepeal korraks katta kõik sõrmeavad, mis põhjustab hetkeks tekkiva vaheheli.
 - See lisatoon ei ole osa meloodia põhistruktuurist, kuid mõjutab fraasitunnetust ja annab torupillimängule iseloomuliku voolavuse.
- **Kiired sõrmevahetused**, mille käigus hetkeks kõlab üleminekuheli, enne kui mängija saavutab soovitud meloodianoodi.
- **Instrumendi akustilised omadused** – kuna torupillil puudub õhurõhu katkestamise võimalus, võib esineda väikeseid lisatoone, mis annavad meloodiale fraasitunnetuse.

Lisahelid laskuvates meloodiakäikudes

Torupillimängus esinevad täiendavad noodid, mis **ei kuulu meloodia põhistruktuuri**, kuid mõjutavad **fraasitunnetust ja kõlapilti**. Need ilmuvad sageli **kolmenoodilistes laskuvates fraasides**, kus viimane noot lisatakse katkestatud heli efekti loomiseks.

Võrdluses laulutraditsiooniga on täheldatud, et samasugustes laskuvates käikudes **võib viimane noot asendada sulghäälikuga**, tähistades fraasi lõppu. **Torupillimängus lisatakse aga kolmas noot**, mis võib täita sarnast rolli, andes kuulajale tajutava piiri fraasi lõpus.

Noodistamisel jäävad need lisahelid sageli **lihtsustatud versioonist välja**, kuid põhjalikumas noodistuses on need märgitud, et peegeldada mängija interpretatsiooni ja pillimängu loomulikku voolavust.

Staccato

Torupillil ei saa tekitada **staccato-noote**, kuna **torupilli kõla on katkematu**. Et siiski **staccato-laadset efekti saavutada**, mängitakse pärast meloodiaheli kiiresti põhiheli või mõni muu madalam heli, mis **kaob märkamatuna burdooni sisse** ja kuulajale tundubki, et tegemist oli **staccatoga**.

Helisid, mida staccato-efekti saavutamiseks kiiresti vahele mängitakse, ei ole lihtsustatud nootidesse märgitud – selle asemel on kasutatud **staccato-märki eelneval noodil**.

Eelmäng ja lugude lõpetused

Kui kuulata vanu **torupillisalvestusi**, selgub, et enamus mängijaid alustab lugusid **eelmänguga**. Kas see oli vajalik pilli häälestamiseks, sõrmede paika sättimiseks või lihtsalt enda õigesse meeleollu viimiseks, ei oska täpselt öelda.

Lugude lõpetused on võrreldes eelmängudega **lühemad**. Lõpetamisel jätab pillimees endale vabaduse **ülemistel helidel trillerdada** või lasta kõlada **ilma meetrumi ja kindla helikõrguseta helil**, mis tekib siis, kui tahetakse **pilli peale vajutades pillikotti õhust tühjendada**.

Noodistustest eelmängud ja lugude lõpetused puuduvad. Neid võib soovi korral kuulata **noodikogu arhiivisalvestustelt**.

Parmupill

Eesti parmupillimängimise traditsioonis **tõmmatakse pilli keelt igal kaheksandiknoodil.**

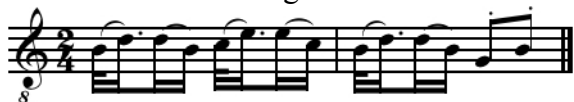
Kui meloodias esineb **kuueteistkümnendiknoote või kaunistusheliseid**, siis tõmmatakse pilli keelt endiselt igal kaheksandikul. Noodistuses ühendab ühe sõrmelöögiga mängitud astmeid **sidekaar**.

Kuna mängija tõmbab pilli keelt **igal kaheksandikul, löögi või poole löögi peal**, siis algab ka **kaunistusheli antud löögivältusest**, mitte eelmise löögi lõpust.

Eelnev näide kõlab tegelikus esituses nii:

Kui kõrvuti asetsevad **sama kõrgusega astmed**, mida mängitakse ühe sõrmelöögiga, siis eraldatakse neid eri suunas hingates. Esimene noot mängitakse väljapoole hingates ja teine sissepoole hingates või vastupidi.

Parmupillimängus kasutatakse ka **heli summutamise võtet**: noot ei jää kõlama, vaid lõpetatakse enne järgmist nooti – **staccato**. Transkriptsioonides märgivad staccatot punktid nootide peal, ehk siis **klassikalise noodikirja staccato-märgid**.

Ent parmupillimängus ei kõla staccato-märgiga noodid nii lühikeselt ja teravalt.

